

‘Innie Malmesbuġy waa ôs bly’: Taalburgerskap, Arabies-Afrikaans, en die bry-r in Ashwin Arendse se *Swatland*

Luan Staphorst

To cite this article: Luan Staphorst (2024) ‘Innie Malmesbuġy waa ôs bly’: Taalburgerskap, Arabies-Afrikaans, en die bry-r in Ashwin Arendse se *Swatland*, Southern African Linguistics and Applied Language Studies, 42:sup1, S67-S84, DOI: [10.2989/16073614.2024.2311431](https://doi.org/10.2989/16073614.2024.2311431)

To link to this article: <https://doi.org/10.2989/16073614.2024.2311431>

© 2024 The Author(s). Co-published by NISC Pty (Ltd) and Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group

Published online: 21 Oct 2024.

Submit your article to this journal [↗](#)

Article views: 141

View related articles [↗](#)

View Crossmark data [↗](#)

Citing articles: 1 View citing articles [↗](#)

‘Innie Malmesbuǵy waa ôs bly’: Taalburgerskap, Arabies-Afrikaans, en die bry-r in Ashwin Arendse se *Swatland*

Luan Staphorst

CriSHET, Nelson Mandela Universiteit, Gqeberha, Suid Afrika
Lincoln College, Oxford Universiteit, Oxford, United Kingdom

Correspondence: Luan.Staphorst@mandela.ac.za; luan.staphorst@lincoln.ox.ac.uk

Opsomming: Die belang van die geromaniseerde ghaynsimbool (ǵ) in Ashwin Arendse se digdebuut, *Swatland*, word in dié artikel as ’n vorm van taalburgerskap ondersoek. Die ghaynsimbool, wat met verwysing na die Arabies-Afrikaanse skryftradisie gebruik word, word deur Arendse ingespan om die verskynsel van die bry-r ([R]), tiperend van Afrikaanssprekendes van Malmesbury in die besonder, en Suidwestelike Afrikaans in die algemeen, voor te stel. Met die [R] wat op die marge van verteenwoordiging in breë diskoerse om Afrikaans bestaan, verskaf taalburgerskapsteorie ’n raamwerk waardeur Arendse se gebruik van die ghaynsimbool as inklusiewe, ortografiese vernuwing bespreek kan word. Daar word verder geargumenteer dat daar nie bloot ’n oplossing vir die uitdaging van die voorstelling van die [R] verskaf word nie, maar dat die posisie van die Arabies-Afrikaanse skryftradisie, die Kaapse Moesliemgemeenskap, asook die historiese verbintenis tussen Maleis en Afrikaans deur Arendse se digkuns meer sigbaar gemaak word.

‘In ’e Malmesbuǵy whê we stay’: Linguistic citizenship, Arabic-Afrikaans, and the burr r in Ashwin Arendse’s *Swatland*

Abstract: The use of the romanised ghayn symbol (ǵ) in Ashwin Arendse’s debut poetry anthology, *Swatland*, is investigated in this article as a form of linguistic citizenship. The ghayn symbol, which is used in reference to Arabic-Afrikaans, is incorporated by Arendse to represent the burr r — also known as the guttural, or uvular, r [R] — a typical feature of Afrikaans-speakers from Malmesbury in particular, but south-western Afrikaans in general. With [R] having a marginal position in broader discourses of Afrikaans, the theory of linguistic citizenship provides a frame through which Arendse’s use of the ghayn symbol could be described as inclusive, orthographic renewal. It is argued that not only does this provide a solution to the challenge of orthographic representation of the [R], but the position of Arabic-Afrikaans, the Cape Muslim Afrikaans-speaking community and the historical links between Malay and Afrikaans become more visible through Arendse’s poetry.

Extended English summary

Against the backdrop of the various vying discourses in and on Afrikaans, a specific movement around Kaapse Afrikaans, or Kaaps, widely defined as one of Afrikaans’s three historical dialect continuums, has been growing in momentum over the past decade. This movement has, among others, inspired a literary renaissance and the development of a sociolinguistic theory, namely linguistic citizenship, to describe its dynamics. The history and importance of an older movement relative to Kaaps, namely the Arabic-Afrikaans movement of the 19th and 20th centuries, has also gained prominence throughout the 2010s. However, while the discourse on Kaaps is one that positions its importance relative to Afrikaans as a whole, Arabic-Afrikaans remains largely a curiosity — a fun fact in Afrikaans’s multicultural history.

This article subsequently draws on linguistic citizenship — and its emphasis on acts of citizenship — to discuss the recent debut of Kaaps poet, Ashwin Arendse, and specifically Arendse’s orthographic

use of the ghayn symbol to represent the burr r. The burr r, also known as the guttural R, is a feature of many languages. In Afrikaans, it is particularly associated with its south-western dialect cluster, which includes Kaaps and dialects of the Boland, Swartland, Breederiver Valley and the coastal regions of the Cape. Despite its prominence, the [r] is not reflected in Afrikaans's standard orthography. The article therefore discusses the importance of Arendse's use of the romanised ghayn symbol, *ǡ*, in relation to the traditional use of *g* in the Afrikaans literary tradition and Nicky Grieshaber's suggestion for the use of *ř*. The history of the ghayn symbol in Afrikaans is further discussed in relation to the Arabic-Afrikaans tradition, and it is argued that Arendse's writing subsequently constitutes an act of citizenship in service of orthographic renewal. This act of citizenship specifically serves to amplify the position of the dialectal [r] at the same time as the Arabic-Afrikaans tradition is positioned as a source for re-standardisation efforts in Afrikaans.

The article then further discusses the importance of Arendse's use of the ghayn symbol in relation to our understanding of the origin of Afrikaans's [r]. Through reference to a folk linguistic study, the Eurocentric view of [r] is critiqued, and Malay, a central heritage language of the Cape Malay community who established the Arabic-Afrikaans tradition, is positioned as potential language of origin for this speech phenomenon. While the possible lexical and grammatical influence of Malay on Afrikaans has long been a discussion point — and is arguably accepted by all Afrikaans historical linguists — the possible phonetical and phonological influence remains unexplored. The argument for this influence draws both on the presence of Malay in the early Cape, on the one hand, and the Austro-Dutch theory, also known as the oceanic hypothesis, on the other. There are, the argument therefore holds, two possible avenues through which Malay's [r] could have influenced Afrikaans — both through Malay itself and through the already-creolised form of Dutch brought to the Cape by seafarers.

Two possible arguments against this hypothesis are further refuted. The first argument that could be made is — given the link between Malay and Kaaps — that it could be expected that [r] would be a prominent feature thereof — which it is not. Drawing on contemporary sociolinguistic research on Afrikaans, reference is made to the social dynamics of this speech phenomenon, and specifically the ways in which it is negotiated by speakers in relation to identity. Considering the distinction in the Cape between burrers and non-burrers is largely a divide between Cape Town and the surrounding inland and coastal regions, there could historically have been a metropolitan-provincial divide that continues to influence contemporary speech patterns. A second argument could be that had the [r] been prominent in Malay-Afrikaans, it would have been reflected in the Arabic-Afrikaans texts. Drawing on the work of early researchers in Arabic-Afrikaans, it is noted that those texts ought not to be accepted uncritically, and that discursive considerations of identity and power ought to be reckoned with. The article concludes that Arendse's use of the ghayn symbol points towards new possibilities for orthographic renewal and the broader re-standardisation debate in Afrikaans — possibilities that could draw on traditions such as Arabic-Afrikaans, and which could further offer new insights into the history of Afrikaans, and could subsequently reshape the contours of consciousness in the language community.

Inleiding

Die 2010s het die intensifisering van die gesprek oor verskeie brandende vraagstukke om Afrikaans gesien: insluitend om Afrikaans se posisie as universiteitstaal, om die standaard en herstandaardisering, en om versoening in die breë taalgemeenskap. In 'n poging om antwoorde te verskaf, is dié gesprekke en meer in twee grootse bande (wat as een boek voorgestel word) aangespreek: Wannie Carstens en Edith Raidt se *Die storie van Afrikaans* (2017; 2019), bestempel as die 'biografie' van die taal. Die 1814 bladsye wat die twee bande beslaan verskaf inderdaad 'n ensiklopediese verslag van die taal, -geskiedenis, en die -gemeenskap. Vir Carstens (2013a; 2013b) verteenwoordig die studie verder 'n belangrike moment in en vir Afrikaans — een waardeur die 'volle' geskiedenis daarvan vertel word.

Wanneer die ryk en telkens teenstrydige diskursiewe geskiedenis van Afrikaans — hetsy as taal van die onderdrukker of as taal van bevryding, van beskaafde taal of bastertaal, van witmanstaal of kreooltaal — in ag geneem word, is 'n omvattende diskoers soos deur Carstens en Raidt se boek verteenwoordig broodnodig, en nie bloot om historiese boekstaving nie. Die belang van 'n

genuanseerde beeld van Afrikaans is deur die 2021 uitspraak van die konstitusionele hof in *AFRIFORUM v. UNISA* ge-eggo, waar Afrikaans se inherent meervoudige aard en geskiedenis erken is (Mentor 2021). Alhoewel daar 'n vorm van verruiming ten opsigte van die idee van Afrikaans posvat, kan daar egter terselfdertyd pogings gevind word wat 'n stokkie voor daardie verruiming probeer steek. 'n Noemenswaardige voorbeeld was die besluit om Afrikaans as 'uitheems' te bestempel deur Suid-Afrika se Nasionale Departement van Hoër Onderrig en Opleiding in 'n omstrede beleidsraamwerk (Department of Higher Education and Training 2020) — 'n raamwerk wat wel sedertdien herinterpreteer is (Mabuza 2022).

Terselfdertyd is 'n ander diskoers aan die wortel skiet: een wat om Kaapse Afrikaans spesifiek sentreer. Kaaps, wat tradisioneel in die Afrikaanse taalkunde oorwegend as een van die drie oorkoepelende en historiese dialekkontinue van die taal uitgeken word, vorm telkens die spilpunt van gesprekke om beide die oorsprong van Afrikaans asook die toekoms daarvan (vergelyk Le Cordeur 2015; 2016; 2020; Van Heerden en Kotzé 2018; Williams 2021). Moontlik die belangrikste letterkundige en taalkundige ontwikkeling in verband met Kaaps se onlangse geskiedenis kan eerstens in die opbloeï van skryfwerk, veral die poësie sedert die debuut van Nathan Trantraal (2013), gesien word, en tweedens in die projek om die taalvorm leksikografies te boekstaaf in die *Drietalige Woordeboek van Kaaps* (DWK). Dié twee ontwikkelings dien grootliks dieselfde doel: eerstens werp dit lig op die leefwêreld van Kaaps en Kaapse sprekers, en tweedens bevorder dit die gebruik daarvan as 'n geskrewe taalvorm, en dra sodoende tot die standaardisering van daardie taalvorm by. Dié diskoers om Kaaps — wat as aktivisties beskryf kan word vanweë die uitdaging van die status quo wat daardeur verteenwoordig word (vergelyk Williams 2016) — is nie bloot van sosio-kulturele belang nie, maar ook akademies. Quentin Williams, die leier van die DWK-projek, saam met mede-taalkundige Chris Stroud, ontwikkel oor die dekade van 2010 'n teorie rondom 'taalburgerskap' (wat oorspronklik deur Stroud in 2001 gemunt is) in verhouding tot Kaaps en die aktivisme van Kaapssprekers (vergelyk Williams en Stroud 2010; Stroud 2015; Stroud en Williams 2017).

Die artikel fokus op 'n resente Kaapse digbundel, *Swatland*, deur Ashwin Arendse (2021), en argumenteer dat Arendse se bundel beide 'n uitdrukking van taalburgerskap, asook 'n ontwikkeling daarvan, verteenwoordig. Die artikel verskaf vervolgens eerstens 'n kort oorsig van 'taalburgerskap' asook 'n bondige bespreking van Afrikaans in verhouding tot die Kaapse Moesliemgemeenskap. Arendse se gebruik van die ghaynsimbool ter uitbeelding van die bry-r, ook bekend as die uvulêre R en foneties as [r] uitgebeeld, in sy debuutbundel word dan met taalburgerskapsteorie in gesprek gebring — eerstens as ortografiese vernuwing, en daarna as historiese bewussynverruiming. Hierdeur word gepoog om uit te lig hoe Arendse se bundel nuwe fasette van Afrikaans oopskryf — met verwysing na die bydraes van die Kaapse Moesliemgemeenskap, Arabies-Afrikaans, asook Maleis.

Taalburgerskap

Terme soos *burger* of *burgerskap* mag vir die meeste individue wat die voorregte daarvan geniet as vanselfsprekend aanvaar word, met die definisie daarvan eweneens eenduidig en klaar: 'n burger binne enige spesifieke politiese bestel het bepaalde regte en verantwoordelikhede wat nie-burgers binne dieselfde bestel nie besit nie; en burgerskap is die uitleef van daardie regte en verantwoordelikhede. Alhoewel die terme alombekend is, en grootliks as 'n gegewe binne die 21ste-eeuse wêreldorde beskou kan word, bly dit redelike onlangse konstruksies. Ahoewel die wortels van burgerskap by die antieke Grieke en Romeine bespeur kan word, is daar 'n radikale verskil tussen die burgers van klassieke stadstate en die teenwoordige nasiestate — vandaar kan burgerskap as 'n moderne verskynsel bestempel word (vergelyk Burchell 2002; Smith 2002). Siende dat dié artikel nie 'n polities-wetenskaplike ondersoek is nie, maar eerder sosiolinguisties van aard, word die geskiedkundige verloop van die konsepte *burger* en *burgerskap* nie indringend onder die loep geneem nie. Slegs twee 'episodes' in die geskiedenis daarvan wat relevant tot beide die breë konteks van postkoloniale samelewings soos Suid-Afrika en die besondere ruimte van 'n taalgemeenskap soos Afrikaans is verdien om genoem te word.

Die eerste is dat *burger* en *burgerskap* wesenlik verbind is aan kolonialisme. Aldus Mahmood Mamdani (1996: 17; alle vertalings is my eie) is die grootste enkele onderskeiding wat in koloniale

ruimtes geskep is dié tussen burger en onderdaan: 'Burgerskap sou die voorreg van die beskaafde wees; die onbeskaafde sou aan 'n volslae staat van onmondigheid onderworpe wees'. Die burger is dié met regte en 'n aanspraak tot die breër sosio-politiese bestel; hierteenoor staan die onderdaan, die onderdrukte. Dit is die spanning tussen burger en onderdaan, en veral die smag na burgerskap deur die onderdaan, wat Mamdani (ibid.: 24) uitken as een van die sentrale beweegredes vir verandering en uiteindelijke politieke dekolonisering in koloniale ruimtes. Burgerskap, en die strewe daarna, vorm dus 'n wesentlike deel van koloniale, asook postkoloniale, ruimtes soos Suid-Afrika.

Die tweede is 'n meer resente teoretisering om burgerskap. Waar Mamdani (1996) die geskiedenis van koloniale Afrika in die besonder gekarteer het en die tweedeling burger/onderdaan as sleutelkonsepte uitgeken het, beskryf die onlangse opbloei in burgerskapstudies 'n ander verskynsel, naamlik die mates waartoe verskeie subjektieweiteite diskursief 'ingeburger' word. '[N]uwe akteurs artikuleer eise vir geregtigheid deur nuwe ruimtes wat meervoudige en oorvleulende skale van regte en verantwoordelikhede betrek' te betree (Isin 2009: 370). Dié uitdrukking word burgerskapsdade genoem, en vorm die spil vir analyse in hierdie artikel. Die gevolg van burgerskapsdade, soos Engin Isin (ibid.) dit stel, is dat ons begrip van die *politiese* asook van *burgerskap* verander. Hierom beskryf en karteer burgerskapstudies sedert die 1990s 'n string nuwe burgerskaplike subjektieweiteite, insluitende seksuele burgerskap, omgewingsburgerskap, en — relevant tot dié artikel — taalburgerskap. Daar is dus twee oriënterings wat die begrip *burgerskap* in die algemeen van belang maak vir hoe daar oor taalburgerskap in die besonder gedink word — eerstens as politieke bevryding, en tweedens as diskursiewe subjektifisering.

Terselfdertyd het taalburgerskap 'n baie bepaalde oorsprong in verhouding met taalregte, oftewel talige menseregte. Dié verbintenis is beduidend siende dat Chris Stroud (2001) se eerste uitlegging van taalburgerskap, en al sy werk tot en met die vroeë 2010s (vergelyk Stroud en Heugh 2004), hoofsaaklik oor die moontlikheid daarvan as 'n antwoord op die veronderstelde 'probleem' van taalregte gebaseer is. Die 'probleem' van taalregte, wat vele taalkundiges buite die taalburgerskapdenkskool deel (vergelyk Blommaert 1999; 2001), is die diskursiewe inperking op *taal* as sodanig, en die gepaardgaande afbakening van tale (vergelyk Stroud 2018) tot gebonde identiteite. Die meer onlangse ontwikkeling van taalburgerskap, wat steeds as 'n anti-taalregtelike diskoers figureer, het terselfdertyd heelwat ander dimensies aangeneem sedert Stroud se eerste besinnings. Die teorie sluit tans kwessies van *performatiwiteit* (Stroud en Williams 2015), oftewel 'n spel met uitdrukkingsvorme, *stem* (Stroud et al. 2020), oftewel die uitsonder van persoonlike invalshoeke en ervarings, en *utopiese visies* (Stroud 2015; Stroud en Williams 2017), oftewel toekomsbeelde van gelykheid en vryheid, in.

'n Prominente voorbeeld van taalburgerskap in aksie is die sogenaamde *Afrikaaps*-beweging. Dié beweging se oorsprong is die dokumentêr *Afrikaaps* (Valley 2010) waarin die waardigheid asook diversiteit van Kaapse sprekers voorgehou en gevier word (vergelyk Van der Waal 2012; Van Heerden 2016; Becker 2017; Holtzman 2018; Staphorst 2022, vir besprekings van die *Afrikaaps*-dokumentêr en beweging). Die dokumentêr vertel die verhaal van die musiekblyspel, oftewel hip-hopera, *Afrikaaps*, wat 'n positiewe houding jeens Kaaps probeer inboesem, en sodoende beide Kaaps as taalvorm en Kaapse sprekers probeer bevorder en bemagtig. Williams en Stroud (2010; 2013; 2015) argumenteer dat dié dokumentêr asook die musiekprojek waarop dit fokus as 'n toonbeeld van taalburgerskap beskou kan word. Deur die dokumentêr word 'n gemarginaliseerde spraakgemeenskap bemagtig en sigbaar gemaak, terwyl dit deur middel van 'n genre en medium (hip-hop en film) geskied wat as 'n intieme deel van die kultuurwêreld van daardie spraakgemeenskap beskou kan word. Kaaps en Kaapse sprekers kan histories-teenswoordig as 'nie-burgers' beskou word — onderdane wat nie aktief aan die definiëring en politiek van Afrikaans as sodanig kon deelneem nie (ten minste nie in dieselfde mate wat wit Afrikaners wat 'n vorm van Afrikaans besig wat aan die standaard herinner kon nie). Hierdie histories-nieburgerlike sprekers burger hulself gevolglik deur die burgerskapsdaad van hip-hop in die taalgemeenskap in. Hierdeur word die gebonde en afgebakende idee van Afrikaans as 'n taal uitgedaag, en posisioneer Kaapse sprekers hulself as waardige aanspraakmakers daartoe.

Dié artikel sluit aan by die navorsing van, onder andere, Stroud en Williams (2010; 2013). Daar is egter 'n klemverskuiwing weg van die *Afrikaaps*-dokumentêr in die breë, en die hip-hop

kunstenars wat se musiek daardie dokumentêr onderskraag in die besonder, na die digkuns. Die kern van die ondersoek bly egter hóé taalburgerskap nuwe betekenismoontlikhede openbaar. Hier kan genoem word dat die letterkunde lank reeds 'n sentrale verwysingspunt vorm wanneer taalsosiologie ter sprake is, en letterkundige werke wat taalsosiologiese verskynsels ondersoek hou gereeld 'n onderliggende standpunt ten opsigte van die waardigheid van daardie betrokke verskynsel in. Sosiolinguïstiese bestudering van ongestandaardiseerde Afrikaanse taalvorme word, byvoorbeeld, gereeld op letterkundige werke (sogenaamde dialekliteratuur) wat in daardie taalvorme geskep is onderneem (vergelyk Hendricks 1978; 1981; Hauptfleisch 1983; H Du Plessis 1986; Du Plessis 1999; Du Preez 2004; Coetzee 2005; 2009; Hendricks 2010; 2012; 2014a; 2014b; Otto 2014; Olivier 2015; Odendaal 2015; 2020; Hendricks 2017; Oostendorp en Swart 2023). Dié navorsingstradisie sluit verder nou by die bestudering van ongestandaardiseerde tekste in die algemeen, soos sekere nuusmedia en skoolstelwerk, met die klem op taalkundige analise aan (vergelyk Adhikari 1996; Botha 2009; Blignaut en Lesch 2014; Saal 2017; Saal en Lawrence 2019).

Arabies-Afrikaans in beweging

Terwyl die *Afrikaaps*-beweging as 'n sentrale kontemporêre uitdrukking van 'n taalbeweging in Afrikaans beskryf kan word, veral wat die dialekkontinuum Kaaps betref, moet daar uitgelig word dat dit nie die eerste is wat Kaapse sprekers spesifiek bevorder nie. Die geskiedenis van die eerste asook tweede Afrikaanse taalbewegings is welbekend, en dié bewegings kan as die basis van Afrikaans se posisie in die breë Suid-Afrikaanse samelewing, asook van Standaardafrikaans as taalvorm, beskou word (Van Rensburg 2015; 2021). Die gebruik van die nommering *eerste* en *tweede* is egter misleidend binne 'n verruimende blik op Afrikaans.

Die erkenning van 'n vroeër taalbeweging — 'n swart (met swart wat in 'n generiese sin gebruik word [vergelyk Willemsse 2007; Dyers 2010]) Afrikaanse taalbeweging — is reeds sedert ten minste 1962 deur Piet Muller, wat die gebruik van Afrikaans as skryf- en geloofstaal onder die Kaapse Moesliemgemeenskap die 'Maleier-Afrikaanse taalbeweging' genoem het, erken. Hiermee word die ontwikkeling van 'n skrifstelsel vir Afrikaans in die Arabiese abjad, oftewel alfabet, begrond asook die skep van veral religieuse tekste in dié stelsel bedoel. Arabies-Afrikaans kan dus as 'n geloofstalige verskriftelikingstradisie van Maleier-Afrikaans beskryf word, met Maleier-Afrikaans as sosiolek van Kaaps. Met die Kaapse slawegemeenskap wat uiteenlopende herkoms en tale gebesig het, het eers Maleis en later Afrikaans en Islam samebindende faktore in die skep van 'n nuwe identiteit en kultuurlewe aan die Kaap geword. Van belang is dat dié taalbeweging tot 1815 terughertoe kan word (Kähler 1971; Davids 1991b; 2018). Die eerste publikasie wat met opset in 'n doelgerigte ortografie eie aan Afrikaans uitgegee is, verskyn dus ten minste ses dekades vóór die Genootskap van Regte Afrikaners, die voorbode van die 'eerste' Afrikaanse taalbeweging, se *Die Afrikaanse Patriot* wat in 1876 gedruk is.

Die waarde van die Arabies-Afrikaanse tradisie, en Maleier-Afrikaans in die breë, kan dus nie teen dié historiese gegewens onderskat word nie. Ten spyte hiervan het daar oorwegend 'n stilte in hegemoniese akademiese, asook meer gewilde, diskoerse om Afrikaans oor die saak tot en met die laat-1980's geheers. Slegs enkele navorsers, soos ID Du Plessis (1935), Adrianus van Selms (1951; 1953; 1956; 1979), Piet Muller (1960; 1962), Hans Kähler (1971), Firtz Ponelis (1981), Ernst Kotzé (1983a; 1983b; 1984), en Theo du Plessis (1986) het aandag aan die onderwerp bestee. Die 1980s het egter 'n verhoogde bewussyn om politieke verandering en die kwesbaarheid van Afrikaans ingelei (vergelyk Prinsloo en Van Rensburg 1984; Du Plessis en Du Plessis 1987; Van den Heever 1987; 1988; Webb 1992; February 1994; Ester en Van Leuvensteijn 1995; Du Plessis en Van Gensen 1999; Giliomee en Schlemmer 2001). Dit is dan in dié tydperk dat Achmat Davids (1987a; 1987b; 1990a; 1990b; 1991a; 1991b; 1992; 1994a; 1994b) se indringende en toonaangewende navorsing oor Arabies-Afrikaans in verhouding tot die Kaapse Moesliemgemeenskap verskyn. In die post-1994 tydperk is dit veral die navorsing van Kotzé (2007; 2012a; 2012b; 2016) wat die taalvorm en spraakgemeenskap verder belig, met verdere studies deur Gerald Stell (2007), Stell, Xavier Luffin en Muttaqin Rakiap (2007), Suleman Dangor (2008), Glenn Babb (2010), Archie Dick (2012), Muhammed Haron (2014), Kees Versteegh (2014; 2015), en Tom Hoogervorst (2021).

Miskien van groter belang as primêre navorsing in die post-1994 tydvak, is dat die Arabies-Afrikaans tradisie sedert 2011 veel meer aandag in populêre diskoerse ontvang. Die grootliks versweë navorsing van die 20ste-eeu geniet nou eers die aandag wat dit toekom. Dié omgeswaai kan grootliks aan die publikasie van Davids se 1991-MA-verhandeling, in 2011 gepubliseer, toegeskryf word. Die verwerkte verhandeling is geweldig goed ontvang (Deumert 2012; Haron 2012; Kotzé 2012a; 2012b; Van Rooy 2012), met die resensente wat telkens die implikasies van die studie vir die begrip van veeltaligheid aan die Kaap en die vorming van Afrikaans in die 19de eeu uitlig. Die gewildheid asook belang van die publikasie lei daartoe dat dit in 2018 in opdrag van die Stigting vir Bemagtiging deur Afrikaans in 'n verdere verwerkte, asook vertaalde, vorm verskyn — dié keer in Afrikaans (vergelyk Willemse 2018) — en boonop gratis aanlyn.

Die inburgering van Arabies-Afrikaans in die gedeelde Afrikaanse bewussyn is verder aangesterk deur verskeie samekoms, gespreksgeleenthede, en selfs skryfprojekte wat deur die Afrikaanse Taalmuseum en -monument, die Afrikaanse Taalraad, en LitNet geloods is (Van Rensburg en Van Heerden 2017; De Vries 2018; Van Heerden 2018; Willemse 2019a; 2019b; 2020; ATM 2020a; 2020b; 2021; Daniels 2021b; 2021c; Willemse et al. 2021). Daarnaas is die resente rolprent *Barakat* (Jephta 2020), die eerse rolprent wat Maleier-Afrikaans as taalmedium gebruik, geweldig goed ontvang (Roberts en Jephta 2020; Daniels 2021a; Daniels et al. 2021; Van Nierop 2021). Daar is dus 'n mate waartoe Maleier-Afrikaans tans as moontlik die sigbaarste sosiolek van Afrikaans bestempel kan word. Dat Kaaps, die dialekkontinuum wat Maleier-Afrikaans insluit, ook veel aandag geniet, gee beslis 'n hupstoot aan die variëteit, maar wanneer in ag geneem word dat die eerste kongres wat eksklusief aan Kaaps gewei is eers in 2012 plaasgevind het (Hendricks en Dyers 2016), en die eerste kongres oor Oranjerivierafrikaans in 2017 (Van Wyk en Teise 2018), is dit noemenswaardig dat Arabies-Afrikaans in die besonder op 'n soortgelyke wyse gehuldig, en onder die loep geneem, is tydens 'n 2018-samekoms by die Kasteel die Goeie Hoop (De Vries 2018).

Maleier-Afrikaans in die breë, en Arabies-Afrikaans in die besonder, ervaar dus 'n renaissance. Terselfdertyd moet daar op die aard van die renaissance gelet word. Waar die diskoers om Kaaps as geheel as verruiming van die ganse Afrikaanse 'verhaal' voorgehou word, word Arabies-Afrikaans eerder ondersoek en bespreek met 'n klem op die Kaapse Moesliemgemeenskap. Kaaps, kan daar geargumenteer word, is belangrik vir Afrikaans as geheel, terwyl Arabies-Afrikaans 'n kuriosum is — 'n bewys van die multikulturele aard van die Afrikaanse taalgemeenskap, maar nie noodwendig 'n kerndeel van die taal se ontwikkeling as geheel nie. Kaaps word as instrumenteel tot die ontwikkeling van Afrikaans as 'n taal voorgehou, terwyl Arabies-Afrikaans 'n interessante tradisie is — een van die 'geheime geskiedenis' (Willemse 2015) wat as bewys van die taal se meerduidigheid dien.

Een van die redes hiervoor is moontlik vanweë die aard van die Arabies-Afrikaanse tradisie, naamlik as grootliks beoefen deur die Kaapse Moesliemgemeenskap, teenoor Kaaps as geheel wat, soos Oranjerivierafrikaans, 'n groter gemeenskap verteenwoordig. Vandaar kan Arabies-Afrikaans, as verskrifteliking van Maleier-Afrikaans, as sosiolek beskryf word, teenoor Kaaps as dialek. 'n Ander moontlike rede is vanweë die geskiedkundige verloop van die merkbaarste 'prestasie' van die sosiolek, naamlik die eie abjad. Het die geskiedenis só verloop dat dié artikel in daardie abjad geskryf was, sou die posisie van Arabies-Afrikaans heel moontlik meer beduidend gewees het. Om welke rede ook al, Arabies-Afrikaans word selde ondersoek en beskryf buiten die konteks van die Kaapse Moesliemgemeenskap. Soos Davids se MA-verhandeling heet: *The Afrikaans of the Cape Muslims* (my uitligging); nié *Afrikaans and the Cape Muslims* nie. Hiermee wil ek nie die besondere navorsing van Davids, asook sy voorgangers en nakomelinge, geringskat nie — maar eerder uitwys hoe Arabies-Afrikaans diskursief tot 'n bepaalde gemeenskap in 'n bepaalde ruimte toegedig word. Die vraag wat dus gevra kan en myns insiens gevra moet word, is hóé die Arabies-Afrikaans tradisie, en die Maleistalige herkoms wat dit begrond, moontlik 'n invloed op ander variëteite en spraakgemeenskappe onder Afrikaanses beïnvloed en help vorm het, en hoe die erfenis van daardie tradisie in die huidige tydsgewrig relevant kan wees.

Arendse, Arabies-Afrikaans, en die [R]

Ashwin Arendse se digdebuut *Swatland* verskyn in die konteks van 'n oplewing in swart Afrikaanse skryfwerk wat na die debuut van Nathan Trantraal teruggevoer kan word. Sedert 2013 het baie

skryfwerk, veral digkuns, vanuit die swart Afrikaanse gemeenskap verskyn, met die meerderheid wat van Trantraal se ortografie gebruikmaak (vergelyk Rhode 2016; Pedro 2020; Jephtas 2021). Arendse plaas homself in dié tradisie, en sonder Trantraal se debuut in die besonder uit as literêre voorganger (Pople 2021). Aldus Arendse vind hy geen aanklank met wat as die 'Afrikaanse kanon' bestempel word nie, en is dit slegs Trantraal, asook die generasie wat op hom volg, wat tot hom spreek (ibid.). Terselfdertyd posisioneer Arendse homself krities in verband met dié genoemde tradisie: alhoewel hy sy gebruik van Afrikaans as Kaaps beskryf, is dit hoogstens 'n baie bepaalde vorm daarvan. Anders as Trantraal en Shirmoney Rhode, byvoorbeeld, is sy milieu nie dié van die Kaapse Skiereiland (dit wil sê Kaaps se ankerpunt) nie, maar eerder Malmesbury, in die Swartland. Hy is dus deel *van*, maar nie bloot *nog* 'n stem in, die Kaapse tradisie van resente swart Afrikaanse skrywers nie. Sy posisie stem dus eerder met dié van Ryan Pedro ooreen, met Pedro se poësie wat ook in 'n vorm van Kaaps uiting geniet maar in die ruimtes van Kakamas en die Weskus gewortel is.

Die resepsie van *Swatland* wys op 'n hoogs positiewe ontvangs (Basson et al. 2021; Coetzee 2021; Myburg 2021; Troskie 2021; Viljoen [A] 2021; Viljoen [B] 2021; Visser en Arendse 2021), en in die besonder word daar gereeld op die gebruik van die ghaynsimbool vir die voorstelling van die [r] gelet. Die ghaynsimbool ξ verteenwoordig die stemhebbende velêre frikatief [y] of die stemhebbende uvulêre frikatief [ɣ] soos wat dit in die Arabiese skryftradisie voorgestel word, met \acute{g} as geromaniseerde weergawe daarvan. Arendse (2021: 6) gebruik dié simbool om die [r] voor te stel:

Die bry-r klank in Swartlandse Afrikaans word in hierdie teks voorgestel met die \acute{g} -simbool. Dit is die geromaniseerde ghaynsimbool (ξ) uit Arabiese Afrikaans.

Die belang van dié gebruik is tweërlei: dit verskaf eerstens 'n antwoord op 'n dekadellange vraag in die Afrikaanse ortografie, maar dit opper tweedens vrae in die Afrikaanse historiese taalkunde.

Aangaande die eerste punt. [r] blyk al lank 'n vraagstuk in die Afrikaanse taalkunde te wees — beide die voorkoms en voorstelling daarvan. Sedert die eerste Afrikaanse fonetiese studies in die vroeë 20ste eeu word daar telkens oor die aard en voorkoms van die bry-r kommentaar gelewer (vergelyk Le Roux en Pienaar 1927; Pienaar 1947; Boonzaier 1982; De Villiers en Ponelis 1987; Van den Heever 1998; Ribbens-Klein 2016; Pienaar 2017; Wissing en Pienaar 2020). Alhoewel dit as tiperend van Suidwestelike Afrikaans, veral van Malmesbury, die Boland, en die Weskaapse kusstreek, beskryf kan word, kom dit regoor Suid-Afrika voor, en verteenwoordig die uvulêre [r], teenoor die veronderstelde norm van die alveolêre triller [r].

Ten opsigte van voorstelling, argumenteer Nicky Grieshaber reeds in 1986 dat 'n standaard vir dié klankverskynsel gevind moet word. Hy stel 'n *r* met 'n maklik identifiseerbare diakritiese teken voor, soos 'n *r* met 'n omgekeerde kappie daarop: \check{r} . Dié voorstel, argumenteer Grieshaber, kan teenoor die algemene gebruik van *g*, soos in *gooi* vir *rooi*, waar *gooi* die [r] uitspraak openbaar, opgeweeg word. 'n Voorbeeld van die 'tradisionele' gebruik in dialekliteratuur is die volgende versaanhaling uit Antjie Krog (2000: 104) se *Kleur kom nooit alleen nie*, waar Richtersveldse-Afrikaans uitgebeeld word:

'Stapelklip, Opmekaagklip Skeugklip
Swamklip,' sê Jakoobs Zimmerie, 'by Vgottandjiesklip
plant ons rgog en ywe'

as die helikopter van die minister land
spat donkies onder bloekombome die rante uit
kanaalwater murmel ruglings 'mits deze

mits deze,' sê Jakoobs, 'waarg mense is
is altyd mos ongemakke'

Teenoor dié gebruik kan Grieshaber se voorbeeld van *ř* gelees word:

Vooftaan: as jy 'n břeř is, geen gesukkel meeř met skřyfwyses soos 'Dgie gooigibbokgamme vgeet ggoen ggas' nie! Nee...in jou střeektaal of idiolek se eie ořtografie kan jy nou met řtots, met 'n lekkeř hařde ř en met die gřooste gemak skřyf: 'Dřie řoiořibbokřamme vřeet gřoen gřas' om mense te wys hoe jy dié sinnetjie sou sě, en almal wat van hiefdie eenvoudige nuwe konvensie te hoře kom, gaan jou sondeř moeite verřtaan! Dis elegantly, dis ondubbelsinnig, dis glasheldeřduidelik (Grieshaber 2011).

Wanneer die 'tradisionele' gebruik — naamlik die *g* — en Grieshaber se voorstel — die *ř* — met Arendse se gebruik — die *ġ* — vergelyk word, kan ons 'n ontwikkeling aflees wat, op die oog af, die 'tradisionele' gebruik met Grieshaber se klem op diakritiese invoeging versoen.

Daar bestaan egter 'n ander tradisie in Afrikaans wat die ghaynsimbool betref, naamlik die Arabies-Afrikaanse skryftradisie waarna Arendse verwys. In die gesaghebbendste studie van dié tradisie wys Davids (1991b: 217–218) op die afwesigheid van die ghaynsimbool in Arabies-Afrikaanse geskifte: "In die internasionale sisteem van transliterasie word die Arabiese ghaynsimbool (ġ) normaalweg deur *gh* uitgebeeld. Ghayn word, egter, nie in Arabies-Afrikaans gebruik nie". Dié stelling moet egter gekwalifiseer word, siende dat Davids se bespreking op dié moment slegs op die korpus Arabies-Afrikaanse tekste wat in die Arabiese abjad geskryf is van toepassing is. Daar is 'n fase binne die breë Arabies-Afrikaanse skryftradisie (vernaamlik ná 1898) waar daar geleidelik na die Romeinse alfabet oorgeskakel is — 'n tydperk wat 'n ander tipe vernuwingsbeweging het in die poging om Afrikaans skriftelik vas te vang, met dié tekste wat soms as 'Hollandse Kitaape' beskryf is (ibid.: 240).

Dit is dan met verwysing na dié tweede fase, asook die vele transliterasie pogings van navorsers soos Van Selms wat sedert die middel van die 20ste-eeu onderneem is, waarin die ghayn wel voorkom in Afrikaans — dié maal as *gh* voorgestel. Hierteenoor stel Davids *ġh* voor. Arendse is dus nie heeltemal korrek wanneer hy voorhou dat die ghaynsimbool in Arabies-Afrikaans voorkom nie — ten minste nie wat die historiese geskifte betref nie. Wanneer Davids se *ġh*-transliterasie in ag geneem word, is dit egter duidelik dat dit nie bevredigend is teen die agtergrond van die gevestigde gebruik van *gh* in Engelse leenwoorde in Afrikaans nie. Daarby het Davids nie sy *ġh*-transliterasie met die oog op die uitbeelding van die [r]-klank geformuleer nie. Die enkel *ġ* is meer ekonomies wat letterdruk betref, sluit nou by die internasionale norm wat die ghaynsimbool betref aan, en is daarby 'n byna 'natuurlike' verfyning van die reeds bestaande tendens van *g*-gebruik om die bryklank voor te stel.

Soos reeds genoem, het die herstandaardiseringsdebat oor die afgelope dekade 'n brandpunt in verskeie Afrikaanstalige ruimtes geword. 'n Sentrale uitdaging, soos beide Ponelis (1998) en Gerda Odendaal (2012; 2014) argumenteer, is die wantroue tussen verskeie gemeenskappe binne Afrikaans, by name die wantroue vanaf swart Afrikaanses teenoor wit, wat die moontlikheid van omvorming deur standaardiseringsliggame soos die Taalkommissie en standaardiseringsinstrumente soos die Afrikaanse Woordelys en Spelreëls kan kelder. Wat die opbloeit in Kaapse skryfwerk uitbeeld is die moontlikheid van vernuwingsbeweging deur swart Afrikaanssprekendes wat as voedingsbron vir liggame soos die Taalkommissie kan dien. Wat Arendse se burgerskapsdaad uitsonderlik maak, is die wyse waarop sy benadering tot die [r] 'n vraagstuk wat die ganse Afrikaanse taalgemeenskap raak aanspreek en selfs oplos. Deurdat dié ortografiese vernuwingsbeweging 'n historiese skryftradisie met die huidige herstandaardiseringsdebat versoen word daar geopenbaar hoe die voedingsbron van omvorming buite die hegemonesse skryfstelsel gevind kan word. Deur sy digdebuut kan Arabies-Afrikaans by die huidige standaard ingeburger word.

Maleis, Austro-Nederlands, en die [r]

Die bry-r is egter nie bloot 'n interessante verskynsel waaromheen gesprekke oor Afrikaans en ortografiese vernuwingsbeweging kan plaasvind nie, maar, wil ek verder argumenteer, dit kan die aanknopingspunt vir 'n gesprek oor die wordingsgeskiedenis van Afrikaans wees. Soos genoem, is [r] se aard, uitdrukking, en ortografiese uitbeelding lank reeds 'n besprekingspunt in die Afrikaanse taalkunde. Die herkoms daarvan ontketen eweneens baie debat. Ter illustrasie hiervan wend ek my bespreking tot die volkslinguistiek, dit wil sê die idees en teorieë oor taal wat by nie-akademiese

gevind word, wat in Yolandi Ribbens-Klein (2016) se navorsing aandag geniet het. As deel van haar doktorsale proefskrif oor [r], het Ribbens-Klein 'n gesprek op die populêre Facebook-groep, *Taalgoggas en Balbyters*, 'n groep aan taalkwessies gewy, oor die oorsprong van die bry-r begin. Sy lei die gesprek met die volgende vrae in: *Waar kom die Afrikaanse bry-r vandaan? Waar in Suid-Afrika kan mens dit hoor en wie gebruik dit meestal? Wat oorsprong betref, is die dominante siening wat op die blad uitgespreek is dat [r] aan 'n Europese oorsprong toegedig kan word, insluitend Frans, Nederlands (spesifiek Brabants) en Duits — tale waar die [r] wel voorkom.*

Alhoewel daar nie noodwendig oor die bepaalde herkomstaal saamgestem word nie, steun die Europeestaalgesindes veral op die navorsing en argumente van gesiene taalkundiges Edith Raidt en Willem Kempen. Alhoewel hy nie aangehaal word nie, kan Ponelis (1993: 142) se *magum opus*, *The Development of Afrikaans*, aangehaal word wat dié Europese blik saamvat: 'Die velêre [r]...kan aan Duitse en/of Franse invloed toegedig word, maar daar moet onthou word dat [r] nie vreemd is aan Nederlands nie'. Wat Ribbens-Klein egter uitwys is dat alhoewel daar gesaghebbende taalkundige bronne geraadpleeg word, daar 'n onderliggende logika te bespeur is waardeur die kwessie deur die Facebooklede beredeneer word. Dié logika is verbind aan die idee van Afrikaans as 'n taal met oorwegend Europese wortels. Sy (2016: 98) argumenteer dat daar 'n sillogistiese argument te bespeur is wat soos volg verloop:

Moderne Europese tale het die bry-r.

Afrikaans se oorsprong is in hierdie tale.

Dus, Afrikaans se bry-r is aan 'n Europese taal te danke.

Die probleem met dié redenasie is dat die onderliggende verknogtheid van Afrikaans aan Europese tale nie bevraagteken word nie. Slegs een persoon het dié Eurosentriese blik op Afrikaans in die gesprek gekritiseer: '[hy] was jonger as die ander kommentators (in sy dertigs), en hy was ook die enigste Kleurlingpersoon wat geantwoord het' (ibid.: 99). Noemenswaardig is dat alhoewel die persoon die teorie van Dietse herkoms van [r] ondersteun, het hy die nie-Europese invloed op Afrikaans uitgelig, met spesifieke verwysing na Sesotho en Maleis. Dié kommentaar, alhoewel nie een wat die debat om die herkoms van [r] uitdaag nie, bied wel 'n verruimende blik op Afrikaans.

Sonder om die moontlike invloed van Sesotho te ontken, wil ek by Maleis stilstaan. Dis om twee redes: eerstens is dit merkbaar dat alhoewel [r] al in Afrikaanse gemeenskappe dwarsdeur Suid-Afrika opgemerk is, is dit kenmerkend van wat Ponelis (1993; 1998) as die Suidwestelike spraakbundel beskryf: Afrikaans wat in die Wes-Kaap gebesig word. Dié beskrywing sluit nou by bykans 'n eeu se navorsing onder Afrikaanse fonetici en sosiolinguïste aan wat [r] in die Kaapse kusgebied, asook die Boland, Breederiviervallei, en die Sandveld, onder andere, uitken. Sesotho se (historiese) invloed kan moeilik met dié gebied — ver van die Basotho's se 'tradisionele' heimat in die Vrystaat en Lesotho — versoen word. Tweedens geniet Maleis sedert DC Hesseling (1899) se studie oor die invloed van sogenaamde "Maleis-Portugees" op Afrikaans aandag (vergelyk Bosman 1923; Valkhoff 1966; 1972). Alhoewel die term en teorie sedertdien verwerp is, en daar eerder afsonderlik na Kreoolsportugees en Austronesiese tale gekyk word, het Hesseling 'n gesprek ingelei wat uitgeloop het op 'n punt wat vandag aanvaar word deur navorsers in die historiese taalkunde, naamlik dat Maleis 'n merkbare invloed op Afrikaans gehad het. Ten spyte van dié erkenning spreek die konsensus van 'n hoofsaaklik leksikale, en 'n in mindere mate grammatiese, invloed. Behalwe die verbintenis tussen Maleis en Kaaps, blyk die moontlike invloed van Maleis op Afrikaans as geheel op fonetiese en fonologiese vlak onbespreek te wees.

Daar kan in dié verband spesifiek op die teenwoordigheid van [r] in Maleis gelet word. Alhoewel die /r/ in Standaardmaleis en Indonesies (wat twee standaardvorme van wat in die omgang as 'Maleis' bekendstaan verteenwoordig) as 'n alveolêre triller [r] of 'n tikklank [r] uitgespreek word, is die [r] kenmerkend van dialekte: '[g]eeeneen van die Maleisiese dialekte...spreek die r as 'n alveolêre trilklank uit nie. Die letter r in [die] skryfsisteem verteenwoordig die dialektiese [y] en [r]. Die velêre frikatief [y] kom in die suidelike dialekte voor, terwyl die uvulêre frikatief [r] in die noordelike dialekte voorkom' (Omar 1971: 87–88; vergelyk ook Omar 1991; Deterding et al. 2022). Die prominensie van die [r] het in 1895 Abraham Fokker genoop om in sy doktorsale proefskrif

oor die Maleisiese fonetiek 'n nuwe simbool daarvoor voor te stel, en hy dit aan die Europese bryklande gelykgestel:

p — Hierdie keelklank word op dieselfde wyse as die medeklinker wat in Engels en Nederlands as *r* voorgestel word, en deur mense met die afwykende 'burr'-gebruik in Engels en 'grasseyer' in Frans (die Nederlandse "brouwen"), uitgespreek. Daardie mense skakel die Engelse serebraal ('*lingual*') en die Nederlandse palataal in 'n keelklank om (Fokker 1895: 27; my uitligging).

Hier is dus na my wete die eerste poging om die [R]-*qua*-[R] uit te beeld. Benewens Frans, Duits, en Nederlands, kan Maleis dus as 'n moontlike voedingsbron van die Afrikaanse bryverskynsel uitgeken word.

Die posisie van Maleis is, egter, nie noodwendig enkelend ten opsigte van Afrikaans nie. Met ander woorde, Maleis kon tweemaal 'n invloed op die taal uitgeoefen het. Hier wend ek my na Cor de Ruyter en Kotzé (2002) se oseaaniese hipotese ten opsigte van Afrikaans. Aldus dié hipotese moet Austro-Nederlands, 'n bondel 17de-eeuse Nederlandse taalvorme van skeepslui in die Suidelike halfrond, as bron van Afrikaans erken word. Dié spraakbondel, argumenteer De Ruyter en Kotzé, is veral gekenmerk deur kontak met Kreoolsportugees en Austronesiese tale, met as bewys menigte ooreenkomste tussen Afrikaans en dié tale. Die moontlikheid bestaan dus dat Austro-Nederlands die [R] deur middel van kontak met Maleis aangeneem het en sodoende aan die Kaap gevestig het. Selfs indien die skeepslui gebry het by hul vertrek uit Europa kon die prominensie van die Maleisiese [R] die teenwoordigheid daarvan in Austro-Nederlands aangesterk het deur middel van konvergensie. Maleis kon dus tweemaal Afrikaans beïnvloed het — beide in die periode vóór die vestiging van Nederlands aan die Kaap, en die periode ná die aankoms van Maleisiese slawe. Hoe dit ook al mag sy, die Maleisiese [R] — wat aldus die vakliteratuur 'n veel beduidender verskynsel as by Europese tale blyk te wees — kan nie buite rekening gelaat word nie.

'n Moontlike teenargument vir dié hipotese is dat [R] nie tiperend van Kaaps is nie, iets wat ver wag sou kon word gegewe die verbintenis tussen Maleis en Kaapse Afrikaans in die besonder. Hier kan weer na Ribbens-Klein (2016; 2017) se navorsing gekyk word, met haar sosiolinguistiese ondersoek wat dui op 'n verwikkelde identiteitspel wat met [R] gepaardgaan. Allermens slegs 'n spraakverskynsel, dui Ribbens-Klein se navorsing op hoe identiteite soos *bryers*, *rollers*, en *mixers* aangeneem en onderhandel word in verhouding tot die bryklank. Dit is, soos bykans alle taalverskynsels, nie 'n neutrale gegewe nie. Dit is eerder intiem verbind aan identiteit, en word dus aktief deur sekere sprekers gevorm en omvorm. Alhoewel meer gefokusde navorsing die frekwensie van [R] in Kaaps sal kan peil, kan die navorsing wat tans bestaan gebruik word om 'n skeidslyn tussen die Kaapse skiereiland en die omliggende Kaapse streke te trek: binne die skiereiland is [R] atipies, daarbuite is dit prominent, met dié skeidslyn wat moontlik na historiese identiteitsonderhandelings terugherlei kan word.

Dit is in dié verband noemenswaardig dat die laaste 'snikke' van sogenaamde 'Maleis-Portugees' deur Gideon von Wielligh (1917: 131) tot die plaasruimte afgebaken is: 'Dié taal, dit is Maleis-Portugees, werd nog lank op die boereplase gepraat. So het ons nog in ons kindsdae ons Oupa Nikolaas von Wielligh, Dirk Stofberg, en ou Aia Leentjie, 'n ou slavyn, die taal hoor praat'. Dié beeld van intertalige kontak is telkens vóór en ná Von Wielligh uitgedruk en as belangrike voedingsbron van Afrikaans beskryf, soos deur Theophilus Hahn (1882: 36) wat beskryf het hoe Afrikaans, oftewel die 'Dutch *patois*', deur wit kinders van hul "oppassers en aia's" geleer is: 'Die jong Africander [sic] op sy afgeleë plaas het geen speelmaatjies anders as die kinders van die Baster Hottentot bediende van sy vader nie, en selfs die volwasse boer kan nie maklik die versleggende effek van sy bediende se *patois* ontwyk nie'. Soos Hahn, beskryf Von Wielligh (1917: 132) hoe dié talige, en geïmpliseerde kulturele, kreolisering spesifiek aan die buitestedelike ruimte toegedig kan word:

Uit daardie tyd val nog baie mee te deel, wat die samelewe van 'n deel van die volk in nouer verband stel met die oue Hollandse regering, als die van die ander gedeelte van ons volk, wat verder van Kaapstad in die binnelande gaan woon het. In daardie dae was daar wel groter verskil als tans. Die binnelandse bevolking het sig in 'n ander rigting ontwikkel terwyl die Engelse beskawing groot veranderinge in die agter geblewe gedeelte gewroeg het.

‘n Verdere moontlike teenargument is, soos die geval met Kaaps in die algemeen, dat die Arabies-Afrikaanse skryftradisie nie ‘n [r] reflekteer nie, en dus bewys lewer dat Maleis, ‘n belangrike erfenistaal van die Kaapse Moesliemgemeenskap, nie as voedingsbron kon gedien het nie. Die probleem met dié argument is dat die Arabies-Afrikaanse geskifte nie as neutrale tekste — vry van ideologiese, talige, of kulturele oorwegings — beskou moet word nie. Dit is vreemd dat Versteegh (2015: 286) in ‘n onlangse artikel argumenteer dat ‘die variëteit van Afrikaans wat in die Arabies-Afrikaanse dokumente gebruik word ‘suiwer’ Afrikaans, onbesoedel deur Standaardnederlands, is, siende dat die Moesliems, anders as die ander bewoners van die kolonie, nie ‘n natuurlike verbintenis met die taal gehad het nie’. Die menigte betwyfelbare aannames waarop dié stelling steun sal nie hier bespreek word nie, behalwe om dit te noem in verhouding tot drie sentrale vrae wat Van Selms in 1951, as deel van die inleiding tot sy eerste studie oor die tradisie, geopper het:

1. Is hierdie taal ‘n groeptaal, beperk net tot die kringe van die Kaapse Maleiers, of weerspieël dit ‘n stadium in die algemene ontwikkeling van Afrikaans?
2. Is die Nederlandismes ‘n gevolg van die invloed van die offisiële Nederlands in Kaapse publikasies of egte oorblyfsels van die Nederlandse spreektaal van vroeër eeue aan die Kaap?
3. Kan aan hierdie literatuur argumente ontleen word voor of teen die bestaande teorie [sic] omtrent die ontstaan van Afrikaans? (Van Selms 1951: 11).

Van Selms openbaar deur dié vrae ‘n gesonde akademies-skeptiese houding jeens sy navorsingsonderwerp — ‘n houding wat Versteegh nie deel nie. Om die Arabies-Afrikaanse tradisie onkrities te aanvaar as vry van die agentskap van die skeppers van daardie tradisie is naïef, en om dit as ‘suiwer’ te beskryf is ‘n noemenswaardige slagkat. Die moontlikheid bestaan, byvoorbeeld, dat [r] onder die Kaapse Moesliemgemeenskap histories as iets afwykend beskou is, dat dit nie ‘n besonders prominente deel van die spraakgemeenskap was nie, of dat dit doelbewus ontskryf is vanweë diskoerse om identiteit soos in die eietydse navorsing van Ribbens-Klein oor die onderwerp gereflekteer word. Die navorsing oor die *Straatpraatjies*-rubrieke van die vroeë 20ste eeu lewer ‘n bewys van die historiese diskoerse om taal, identiteit, en ‘beskaaftheid’ wat tussen Kaapse Afrikaanse sprekers gesirkuleer het — hoe kan daar dus aanvaar word dat die periode daarvoor vry was van soortgelyke diskoerse?

Hoe dit ook al mag sy — die inspan van Arabies-Afrikaans, ‘n skryftradisie intiem verbind aan Maleier-Afrikaans en die invloed van Maleis op die taal, by die voorstelling van [r] dwing mens tot besinning oor die moontlike verbintenisse tussen dié verskynsel en Afrikaans se Austronesiese erfenis. Dit is dan hierdeur wat Arendse se vernuwing ‘n verdere dimensie aanneem — naamlik erfenisburgerskap (vergelyk Staphorst 2019). Die inburgering van [r] is nie bloot ‘n talige verskynsel nie, maar open nuwe gesprekke oor die gedeelde erfenis van Afrikaanses, en verruim sodoende die historiese bewussyn. Soos Kotzé (2021) dit elders opsom: daar is nie ‘n vaderskapstoets vir tale nie. Daar sal dus nooit met absolute sekerheid oor invloed en herkoms gepraat kan word nie, maar wat Arendse se skryfwerk skep is ‘n ruimte waarin daar bespiegel en waarvanaf nuwe invalshoeke getoets kan word.

Slot

Die agtikel het ten doel gehad om Ashwin Agendse se digdebuut deug die bğil van taalbuğgerskap te ondeğsoek, en die moontlikhede wat dit openbaag ten opsigte van die inbuğgering van nuwe subjektiwiteite te bespgeek. Die aanvanklike idee van die ondeğsoek was slegs om op die histogiese wğoeging van skgywers en taalkundiges met [r] in Afgikaans te fokus — ‘n klankveğskynsel wat deug taalkundiges eldeğs ook gegeeld bestudeeg wogd. Agendse se gebguik van die ghaynsimbool oppeg, egteğ, baie meeğ vgae as die aanspgeek van bloot ‘n ogtogafiese uitdaging. Deug [r] met Agabies-Afgikaans, en daagdeug indigeğ met Maleis, te veğbind, word die leseğ van sy digkuns gekonfğonteeğ met moontlikhede — die moontlikheid om Agabies-Afgikaans as meeğ as kuğiosum te ag, om Agabies-Afgikaans in en met die huidige standaağdiseğingsvgaagstuk te veğsoen, en om die veğbintenisse tussen Maleis en Afgikaans se wogdingsgeskiedenis opnuut te ondeğsoek en te beklemtoon. Hieğdeur oppeg sy digdebuut vgae

en betekenismoontlikhede wat meeë as die poësieliefhebber kan bevëdig, en die vëgaag nou is of die heëstandaagdisegingsdebat dië teks as ëigtinggewende bëgon sal gebëguik om die vëgaagstuk van omvëgming sigself te heëveëbeel.

ORCID ID

Luan Staphorst: <https://orcid.org/0000-0003-4676-4498>

Bronne

- Adhikari M (red.). 1996. *Straatpraatjies: language, politics and popular culture in Cape Town, 1909-1922*. Pretoria: Van Schaik.
- Afrikaanse Taalmuseum en -monument [ATM]. 2020a. Mediavystelling: Taalmonument vereer nuwe skrywers van Arabies-Afrikaans. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/mediavystelling-taalmonument-vereer-nuwe-skrywers-van-arabies-afrikaans/>
- Afrikaanse Taalmuseum en -monument [ATM]. 2020b. Persvystelling: Kan djy Afrikaans toelies in Arabies of Jawi? *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/kan-djy-afrikaans-toelies-in-arabies-of-jawi/>
- Afrikaanse Taalmuseum en -monument [ATM]. 2021. Persvystelling: Taalmonument vereer skrywers van nuwe Arabies-Afrikaanse werke | Taalmonument honours writers of new Arabic-Afrikaans works. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/persvystelling-taalmonument-vereer-skrywers-van-nuwe-arabies-afrikaanse-werke-taalmonument-honours-writers-of-new-arabic-afrikaans-works/>
- Arendse A. 2021. *Swatland*. Kaapstad: Kwela.
- Babb G. 2010. Abu Bakr Effendi – Among the Young Turks in Afrikaans. *Quarterly Bulletin of the National Library of South Africa* 64(1): 16–30.
- Basson E, Arendse A, Pedro R. 2021. Episode 2: Innie barber se stoel. In gesprek met Ashwin Arendse en Ryan Pedro. *Sitkamer*. <https://anchor.fm/sitkamer/episodes/Episode-3-Boeke-enas-voorwerpe-Van-biblioteke--voorblaai-en-gesamentlike-rou-evt7j2>
- Becker H. 2017. A hip-hopera in Cape Town: the aesthetics, and politics of performing 'Afrikaaps'. *Journal of African Cultural Studies* 29(2): 244–259. <https://doi.org/10.1080/13696815.2016.1259997>
- Blignaut J, Lesch H. 2014. 'n Ondersoek na die taalgebruik in *Son* as verteenwoordigend van Kaaps. *Stellenbosch Papers in Linguistics Plus* 45: 19–41. <https://doi.org/10.5842/45-0-628>
- Blommaert J (red.). 1999. *Language Ideological Debates*. Berlyn: De Gruyter.
- Blommaert J. 2001. The Asmara Declaration as a sociolinguistic problem: Reflections on scholarship and linguistic rights. *Journal of Sociolinguistics* 5(1): 131–142. <https://doi.org/10.1111/1467-9481.00142>
- Boonzaier WJC. 1982. Die spreektaal van Piketberg. MA-verhandeling. Universiteit Stellenbosch.
- Bosman DB. 1923. *Oor die ontstaan van Afrikaans*. Amsterdam: Swets en Zeitlinger.
- Botha M. 2009. Die geelpers in Suid-Afrika: 'n Analise van die Kaapse *Son*, *Daily Voice* en *Daily Sun*. MA-verhandeling. Noordwes-Universiteit.
- Burchell D. 2002. Ancient citizenship and its inheritors. In: Isin EF, Turner BS (reds), *Handbook of Citizenship Studies*. London: Sage. pp. 89–104. <https://doi.org/10.4135/9781848608276.n5>
- Carstens WAM. 2013a. Die storie van Afrikaans: Perspektiewe op die verlede, hede en toekoms. *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans* 20(1): 21–49.
- Carstens WAM. 2013b. Op pad van 'n verdeelde na 'n gedeelde toekoms in die Afrikaanse taalgemeenskap: Die rol van die Afrikaanse Taalraad in die proses van versoening. *LitNet Akademies* 10(1): 513–550.
- Carstens WAM, Raidt EH. 2017. *Die storie van Afrikaans: uit Europa en van Afrika – Biografie van 'n taal. Deel 1. Die Europese geskiedenis van Afrikaans*. Pretoria: Protea.
- Carstens WAM, Raidt EH. 2019. *Die storie van Afrikaans: uit Europa en van Afrika – Biografie van 'n taal. Deel 2. Die Afrikageskiedenis van Afrikaans*. Pretoria: Protea.
- Coetzee AE. 2005. Dialekmerkers in die Afrikaanse literatuur. *Journal for Language Teaching / Tydskrif vir Taalonderrig* 39(1): 35–50. <https://doi.org/10.4314/jlt.v39i1.6048>
- Coetzee AE. 2009. Pidgin-kreoolse retensies en taalvermenging: identiteitsmerkers van die Afrikaanse dialekte en dialek-literatuur. In: Den Besten H, Hinskens F, Koch J (reds), *Afrikaans. Een drieluik*. Amsterdam: Stichting Neerlandistiek. pp. 48–71.

- Coetzee OM. 2021. *Swatland* deur Ashwin Arendse: 'n resensie. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/swatland-deur-ashwin-arendse-n-resensie/>
- Dangor SE. 2008. Arabic-Afrikaans Literature at the Cape. *Tydskrif vir Letterkunde* 45(1): 123–132. <https://doi.org/10.17159/2309-9070/tvl.v.45i1.4483>
- Daniels T. 2021a. *Barakat* – 'n film review van 'n Cape-Malay perspective. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/barakat-n-film-review-van-n-cape-malay-perspective/>
- Daniels T. 2021b. Cape Malay-uitdrukkings – 'n Jawaab-glossary. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/cape-malay-uitdrukkings-n-jawaab-glossary/>
- Daniels T. 2021c. Tana Baru – meer as net 'n keramat. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/tana-baru-meer-as-net-n-keramat/>
- Daniels T, Jephtha A, Gordon E. 2021. 'n Behind-the-scenes dialoog met die produksiespan van *Barakat – family is a mouthful*. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/n-behind-the-scenes-dialog-met-die-produksiespan-van-barakat-family-is-a-mouthful/>
- Davids A. 1987a. Arabic-Afrikaans. A view of the written Afrikaans of the Cape Muslims during the Nineteenth and Early Twentieth Centuries. *South African Journal of Linguistics / Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde* 5(1): 24–40.
- Davids A. 1987b. The role of Afrikaans in the history of the Cape Muslim community. In: Du Plessis H, Du Plessis T (reds), *Afrikaans en taalpolitiek: 15 opstelle*. Pretoria: HAUM. pp. 36–59.
- Davids A. 1990a. The 'coloured' image of Afrikaans in nineteenth century Cape Town. *Kronos* 17: 36–47.
- Davids A. 1990b. Words the Cape slaves made: A socio-historical-linguistic study. *South African Journal of Linguistics / Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde* 8(1): 1–24.
- Davids A. 1991a. Abubakr Effendi: His creation of the Afrikaans letter e in Arabic script. *South African Journal of Linguistics / Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde* 9(1): 1–18.
- Davids A. 1991b. The Afrikaans of the Cape Muslims from 1815 to 1915: a socio-linguistic study. MA-verhandeling. Universiteit van Natal.
- Davids A. 1992. Some Lexical Aspects of Cape Muslim Afrikaans. *Lexikos* 2: 39–62.
- Davids A. 1994a. Afrikaans – die produk van akkulturasie. In: Oliver G, Coetzee A (reds), *Nuwe perspektiewe op die geskiedenis van Afrikaans*. Halfweghuis: Southern Uitgewers. pp. 110–119.
- Davids A. 1994b. The contribution of the slaves to the genesis of Afrikaans. In: February V (red.), *Taal en Identiteit: Afrikaans en Nederlands*. Kaapstad: Tafelberg. pp. 39–53.
- Davids A. 2011. *The Afrikaans of the Cape Muslims from 1815 to 1915 – A sociolinguistic study*. [Edited by H Willemsse and SE Dangor]. Pretoria: Protea.
- Davids A. 2018. *Die Afrikaans van die Kaapse Moslems* [Verwerk deur H Willemsse]. Bellville: Stigting vir Bemagtiging deur Afrikaans.
- Deumert A. 2012. Pioneering study of the multilingual ecology of the Cape. *Historia* 57(2): 460–464.
- De Ruyter C, Kotzé EF. 2002. Oor Austro-Nederlands en die oorsprong van Afrikaans. *Literator* 23(3): 139–160. <https://doi.org/10.4102/lit.v23i3.347>
- De Villiers M, Ponelis FA. 1987. *Afrikaanse Klankleer*. Kaapstad: Tafelberg.
- De Vries I. 2018. Afrikaans en die Bo-Kaap. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/afrikaans-en-die-bo-kaap/>
- Deterding D, Gardiner IA, Noorashid, N. 2022. *The Phonetics of Malay*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781108942836>
- Departement of Higher Education and Training. 2020. The Language Policy Framework for Public Higher Education Institutions, determined in terms of section 27(2) of the Higher Education Act, 101 of 1997 (as amended). *Government Gazette* 664:43860, 30 October.
- Dick AL. 2012. Gewone lesers aan die Kaap, c. 1680 tot 1850. *LitNet Akademies* 9(2): 653–685.
- Du Plessis H. 1986. Taalvariasie in die Afrikaanse letterkunde. *Tydskrif vir Letterkunde* 24(3): 74–78.
- Du Plessis H, Du Plessis T (reds). 1987. *Afrikaans en Taalpolitiek: 15 Opstelle*. Pretoria: HAUM.
- Du Plessis ID. 1935. *Die bydrae van die Kaapse Maleier tot die Afrikaanse volkslied*. Kaapstad: Nasionale Pers.
- Du Plessis LT. 1986. *Afrikaans in Beweging*. Bloemfontein: Patmos.
- Du Plessis S. 1999. 'n Sosiolinguistiese blik op die Oranjerivierafrikaans in 'Broerse' van Hans du Plessis. MA-skripsie. Randse Afrikaanse Universiteit.

- Du Plessis T, Van Gensen A (reds). 1999. *Taal en Stryd 1989 – 1999: gedenkbundel*. Pretoria: Van Schaik.
- Du Preez PI. 2004. 'n Sosiolinguistiese ondersoek na die gebruik van tienertaal aan die hand van Jackie Nagtegaal se *Daar's vis in die punch*. MA-verhandeling. Universiteit van die Vrystaat.
- Dyers C. 2010. 'n Nuwe status vir Swartafrikaans? *Litet*. https://argief.litnet.co.za/article.php?news_id=85861
- Ester H, Van Leuvensteijn A (reds). 1995. *Afrikaans in een veranderde context: taalkundige en letterkundige aspecten*. Amsterdam: Suid-Afrikaanse Instituut.
- February V (red.). 1994. *Taal en Identiteit: Afrikaans en Nederlands*. Kaapstad: Tafelberg.
- Fokker AA. 1895. *Malay Phonetics*. Leiden: Brill.
- Giliomee H, Schlemmer L (reds). 2001. *Kruispad: die toekoms van Afrikaans as openbare taal*. Kaapstad: Tafelberg.
- Grieshaber N. 1986. Die bry-r in die Afrikaanse ortografie: 'n beskeie voorstel. *LVSA: Byblad* 5(1): 15–17.
- Grieshaber N. 2011. Ortografiese bry-r. *Litet*. <https://www.litnet.co.za/ortografiese-bry-em-r-em/>
- Hahn T. 1882. *On the science of language and its study with special regard to South Africa*. Kaapstad: Herrmann Michaelis.
- Haron M. 2012. Achmat Davids places the Cape Muslims on the South African linguistic map. *Tydskrif vir Letterkunde* 49(1): 161–175. <https://doi.org/10.4314/tvl.v49i1.16>
- Haron M. 2014. Revisiting *al-Qawl al-matīn*: A Sociolinguistically Engineered Arabic-Afrikaans text. In: Mumin M, Versteegh, K (reds), *The Arabic Script in Africa: Studies in the Use of a Writing System*. Leiden: Brill. pp. 343–364. https://doi.org/10.1163/9789004256804_017
- Hauptfleisch T. 1983. Taalvariasie op die verhoog: enkele gedagtes na aanleiding van Afrikaanse voorbeelde. In: Claassen GN, Van Rensburg MCJ (reds), *Taalverskeidenheid: 'n blik op die spektrum van taalvariasie in Afrikaans*. Pretoria: Academica. pp. 63–79.
- Hendricks F. 1978. 'n Sinchronies-diachroniese studie van die taalgebruik in die drama 'Kanna hy kō hystoe' van Adam Small. MA-verhandeling. Universiteit van Wes-Kaapland.
- Hendricks F. 1981. 'n Kykie in 'Kanna' met die fokus op enkele sintaktiese verskynsels. In: Sinclair AJL (red.), *LVSA-Kongresreferate*. Bellville: Universiteit van Wes-Kaapland. pp. 161–176.
- Hendricks, F. 2010. Op die taalspore van S.V. Petersen: 'n blik op sy verrekening van taaldiversiteit. *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans* 17(2): 21–37.
- Hendricks F. 2012. Om die miskende te laat ken: 'n blik op Adam Small se literêre verrekening van Kaaps. *Tydskrif vir Letterkunde* 49(1): 95–114. <https://doi.org/10.4314/tvl.v49i1.8>
- Hendricks F. 2014a. Die verrekening van taalvariasie in die prosawerk van Elias P. Nel. *LitNet Akademies* 11(2): 715–748.
- Hendricks F. 2014b. Naamgewing in die prosa van Elias P. Nel: 'n onomasties-linguistiese verkenning. In: Van Wyk S, De Vries AH (reds), *Enig onder Professoren*. Bellville: Universiteit van Wes-Kaapland. pp. 121–144.
- Hendricks F. 2017. *Taalkundige Essays: 'n Gerf uit die vroegskemer*. Stellenbosch: SUN Press. <https://doi.org/10.18820/9781928357490>
- Hendricks F, Dyers C (reds). 2016. *Kaaps in Fokus*. Stellenbosch: SUN Press.
- Hesseling DC. 1899. *Het Afrikaansch: bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsche taal in Zuid-Afrika*. Leiden: Brill.
- Holtzman G. 2018. Coming-out of the Coloured closet: An Afrikaaps renaissance in the arts. *Stilet* 31(1-2): 226–230.
- Hoogervorst T. 2021. 'Kanala, tamaaf, tramkassie, en stuur krieslam': Lexical and phonological echoes of Malay in Cape Town. *Wacana: Journal of the Humanities of Indonesia* 22(1): 22–57. <https://doi.org/10.17510/wacana.v22i1.953>
- Isin EF. 2009. Citizenship in flux: The figure of the activist citizen. *Subjectivity* 29: 367–388. <https://doi.org/10.1057/sub.2009.25>
- Jephta A. 2020. *Barakat*. [Film].
- Jephtas V. 2021. *Soe rond ommie bos*. Protea: Pretoria.

- Kähler H. 1971. *Studien über die Kultur, die Sprache und die Arabisch-Afrikaanse Literatur der Kap-Malaïen*. Berlin: Reimer.
- Kotzé E. 1983a. Die invloed van Islam op die lewenspatroon, struktuur en taalgebruik van die Kaapse Maleiergemeenskap. In: Sinclair AJL (red.), G.S. Nienaber: 'n huldeblyk: studies opgedra aan prof. dr. G.S. Nienaber in sy tagtigste jaar. Bellville: Publikasiekomitee UWK. pp. 307–311.
- Kotzé E. 1983b. Variasiepatrone in Maleier-Afrikaans. Johannesburg. PhD-proefskrif. Universiteit van die Witwatersrand.
- Kotzé E. 1984. Afrikaans in die Maleierbuurt: 'n Diachroniese perspektief. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 24(1): 41–73.
- Kotzé E. 2007. Die betroubare woord: 'n beskouing van Arabies-Afrikaanse, Maleierafrikaanse en Kaaps-Afrikaanse tekste as fonologiese bloudruk vir hedendaagse Praatafrikaans. *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans* 14(2): 108–119.
- Kotzé E. 2012a. Arabic Afrikaans – early standardisation of Afrikaans orthography: A discussion of *The Afrikaans of the Cape Muslims* by Achmat Davids. *Southern African Linguistics and Applied Language Studies* 30(3): 413–27. <https://doi.org/10.2989/16073614.2012.739331>
- Kotzé E. 2012b. Boekbespreking: *The Afrikaans of the Cape Muslims*. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 52(3): 474–479.
- Kotzé E. 2016. Die Historiese Dinamika van Kaaps – Toe en Nou. In: Hendricks F, Dyers C (reds), *Kaaps in Fokus*. Stellenbosch: SUN Press. pp. 37–48. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1nafx8c.6>
- Kotzé E. 2021. Was die Kaap ooit Hollands? Die naelstring van 'n nuwe taal. Christo van Rensburg Gedenklesing. Universiteit van Pretoria.
- Krog A. 2000. *Kleur kom nooit alleen nie*. Kaapstad: Kwela.
- Le Cordeur M. 2015. Die kwessie van Kaaps: Afrikaansonderrig op skool benodig 'n meer inklusiewe benadering. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 55(4): 712–721. <https://doi.org/10.17159/2224-7912/2015/v55n4a14>
- Le Cordeur M. 2016. Kaaps: tyd dat die taal van die Kaapse Vlakte in die formele skool verreken word. In: Hendricks F, Dyers C (reds), *Kaaps in fokus*. Stellenbosch: SUN Press. pp. 83–100. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1nafx8c.10>
- Le Cordeur M. 2020. 'n Strategie vir die insluiting van Kaapse Afrikaans by die formele skoolkurrikulum. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/n-strategie-vir-die-insluiting-van-kaapse-afrikaans-by-die-formele-skoolkurrikulum/>
- Le Roux TH, Pienaar RDV. 1927. *Afrikaanse Fonetiek*. Kaapstad: Juta.
- Mabuza E. 2022. DA welcomes Nzimande's opinion that Afrikaans, Khoi, San languages are indigenous to SA. *TimesLIVE*. <https://www.timeslive.co.za/news/south-africa/2022-05-12-da-welcomes-nzimandes-opinion-that-afrikaans-khoi-san-languages-are-indigenous-to-sa/>
- Mamdani M. 1996. *Citizen and Subject: contemporary Africa and the legacy of late colonialism*. Princeton: Princeton University Press.
- Mentor V. 2021. Afrikaans is no more foreign than SA's other official languages. *IOL*. <https://www.iol.co.za/capetimes/opinion/afrikaans-is-no-more-foreign-than-sas-other-official-languages-64683d56-2e54-46d0-87b2-bf5dc3ab319f>
- Muller PJ. 1960. Afrikaanse geskrifte in Arabiese karakters. *Bulletin of the South African Library* 15: 37–45.
- Muller PJ. 1962. Die Maleier-Afrikaanse Taalbeweging. *Tydskrif vir Volkskunde en Volkstaal* 18(1): 1–6.
- Myburg J. 2021. Verse afgewerk tot die sterkste essensie. *Netwerk24*. <https://www.netwerk24.com/Vermaak/Boeke/verse-afgewerk-tot-die-sterkste-essensie-20210308>
- Odendaal BJ. 2015. Omgangsvariëteite van Afrikaans in die digkuns sedert Sestig. *Stilet* 27(2): 32–62.
- Odendaal BJ. 2020. The poetic utilization of dialectal varieties of the Afrikaans language for strategic purposes in the southern African context. In: Bachleitner N (red.), *Literary Translation, Reception, and Transfer*. Berlin: De Gruyter. pp. 465–476.
- Odendaal G. 2012. Die herstandaardisering van Afrikaans: 'n praktiese benadering met die AWS as gevallestudie. PhD-proefskrif. Universiteit Stellenbosch.

- Odendaal G. 2014. Moet Afrikaans geherstandaardiseer word? *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 54(4): 656–674.
- Olivier J. 2015. Afrikaanse transtaling en taaloorgang: die napraat van Tsotsitaal en Swartafrikaans. *Stilet* 27(2): 63–82.
- Omar AH. 1971. Standard language and the standardization of Malay. *Anthropological Linguistics* 13(2): 75–89.
- Omar AH. 1991. *The phonological diversity of the Malay dialects*. Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Oostendorp M, Swart M. 2023. Afrikaanse gedigte oor Afrikaans as 'n terrein van taalburgerskap. In: Feinauer I, Gouws R (reds), *Fritz Ponelis en die Afrikaanse Taalwetenskap*. Stellenbosch: SUN Press. pp. 217–234.
- Otto AN. 2014. Sociolinguistiek. In: Carstens WAM, Bosman N (reds), *Kontemporêre Afrikaanse Taalkunde*. Pretoria: Van Schaik. pp. 311–346.
- Pedro R. 2020. *Pienk Ceramic-Hondjies*. Kaapstad: Kwela.
- Pienaar P de V. 1947. *Die Afrikaanse Spreektaal*. Pretoria: Van Schaik.
- Pienaar W. 2017. 'n Akoestiese en artikulatoriese analise van die /r/ in Malmesbury Afrikaans. MA-verhandeling. Noordwes-Universiteit.
- Ponelis FA. 1981. Abu Bakr se uiteensetting van die godsdiens. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 21(1): 71–79.
- Ponelis FA. 1993. *The Development of Afrikaans*. Frankfurt: Peter Lang.
- Ponelis FA. 1998. *Standaardafrikaans en die Afrikaanse taalfamilie*. Stellenbosch: Annale van die Universiteit Stellenbosch.
- Pople L. 2021. 'Ek traai hard om nie te skel nie'. *Netwerk24*. <https://www.netwerk24.com/Vermaak/Boeke/ek-traai-hard-om-nie-te-skel-nie-20210430>
- Prinsloo KP, Van Rensburg MCJ (reds). 1984. *Afrikaans: stand, taak, toekoms*. Pretoria: HAUM.
- Rhode S. 2016. *Nomme 20 Delphi Straat*. Kaapstad: Modjadji Books.
- Ribbens-Klein Y. 2016. To Bry or not to Bry: The social meanings of Afrikaans rhotic variation in the south Cape. PhD-proefskrif. Universiteit van Kaapstad.
- Ribbens-Klein Y. 2017. Locality, belonging and the social meanings of Afrikaans rhotic variation in the South Cape: From patterns of frequency towards moments of meaning. *Multilingual Margins* 4(1): 7–26. <https://doi.org/10.14426/mm.v4i1.112>
- Roberts M, Jephtha A. 2020. *Barakat*, die film: 'n onderhoud met Amy Jephtha. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/barakat-die-film-n-onderhoud-met-amy-jephtha/>
- Saal E. 2017. 'n Verkenning van taalvariasie in die Afrikaanse poniekoerante *Son* en *Sondag*. *LitNet Akademies* 14(1): 87–132.
- Saal E, Lawrence D. 2019. 'Ons skryf soos ons praat': Informalisering van geskrewe Afrikaans onder Afrikaanse tieners. *LitNet Akademies* 16(1): 19–63.
- Smith RM. 2002. Modern citizenship. In: Isin EF, Turner BS (reds), *Handbook of Citizenship Studies*. London: Sage. pp. 105–116. <https://doi.org/10.4135/9781848608276.n6>
- Staphorst L. 2019. Owing the body, embodying the owner: Complexity and discourses of rights, citizenship and heritage of southern African Bushmen. *Critical Arts* 33(4-5): 104–121. <https://doi.org/10.1080/02560046.2019.1660688>
- Staphorst L. 2022. *Ongehoord*: Voices unaccented; voices unharmonized. Afrikaans and South Africa's First Peoples in discourses of higher education transformation. MA-verhandeling. Nelson Mandela Universiteit.
- Stell G. 2007. From Kitaab-Hollandsch to Kitaab-Afrikaans: The evolution of a non-white literary variety at the Cape (1856–1940). *Stellenbosch Papers in Linguistics* 37: 59–127.
- Stell G, Luffin X, Rakiep M. 2007. Religious and secular Cape Malay Afrikaans literary varieties used by Shaykh Hanif Edwards (1906-1958). *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde (BKI)* 163(2/3): 289–325.
- Stroud C. 2001. African mother-tongue programmes and the politics of language: Linguistic citizenship versus linguistic human rights. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 22(4): 339–355. <https://doi.org/10.1080/01434630108666440>
- Stroud C. 2015. Linguistic citizenship as utopia. *Multilingual Margins* 2(2): 20–37.

- Stroud C. 2018. Linguistic citizenship. In: Lim L, Stroud C, Wee L (reds), *The Multilingual Citizen*. Bristol: Multilingual Matters. pp. 17–39.
- Stroud C, Heugh K. 2004. Linguistic human rights and linguistic citizenship. In: Patrick D, Freeland J (reds), *Language Rights and Language Survival: A Sociolinguistic Exploration*. Manchester: St. Jerome. pp. 191–218.
- Stroud C, Williams QE. 2017. Multilingualism as utopia: Fashioning non-racial selves. *AILA Review* 30: 167–188. <https://doi.org/10.1075/aila.00008.str>
- Stroud C, Williams QE, Bontiya N, Harry J, Kapa K, Mayoma J, Mpendukana S, Peck A, Richardson J, Roux S. 2020. Talking parts, talking back: Fleshing out linguistic citizenship. *Trabalhos em Linguística Aplicada* 59(3): 1636–1658. <https://doi.org/10.1590/010318138877711120201211>
- Trantraal N. 2013. *Chokers en Survivors*. Kaapstad: Kwela.
- Troskie E. 2021. Ashwin Arendse se Swatland. *Klyntjie*. <https://klyntji.com/joernaal/2021/3/27/ashwin-arendse-swatland>
- Valkhoff M. 1966. *Studies in Portuguese and Creole, with Special Reference to South Africa*. Johannesburg: Witwatersrand University Press.
- Valkhoff M. 1972. *New Light On Afrikaans and 'Malayo-Portuguese'*. Louvain: Editions Peeters Imprimerie Orientaliste.
- Valley D. 2010. *Afrikaaps*. [Film].
- Van den Heever P. 1998. Die wingerdwerkers in die Worcester-omgewing se variëteit van Afrikaans. MA-verhandeling. Randse Afrikaanse Universiteit.
- Van den Heever R. 1987. *Tree na Vryheid: 'n Studie in Alternatiewe Afrikaans*. Kasselsvlei: Kaaplandse Professionele Onderwysunie.
- Van den Heever R (red.). 1988. *Afrikaans en Bevryding: Alternatiewe Afrikaans*. Kasselsvlei: Kaaplandse Professionele Onderwysunie.
- Van der Waal C. 2012. Creolisation and purity: Afrikaans language politics in post-apartheid times. *African Studies* 71(3): 446–463. <https://doi.org/10.1080/00020184.2012.740886>
- Van Heerden M. 2016. Afrikaaps: A celebratory protest against the racialised hegemony of 'pure' Afrikaans. MA-verhandeling. Universiteit Stellenbosch.
- Van Heerden M. 2018. Die Bo-Kaap: Arabiese Afrikaans en die Kaapse Moslemgemeenskap. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/die-bo-kaap-en-afrikaans/>
- Van Heerden M, Kotzé E. 2018. Kaaps en (her)standaardisering. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/kaaps-en-herstandaardisering/>
- Van Nierop L. 2021. *Barakat*: 'n filmresensie deur Leon van Nierop. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/barakat-n-filmresensie-deur-leon-van-nierop/>
- Van Rensburg C. 2015. Oor die eerste 50 jaar se maak aan Standaardafrikaans. *Tydskrif vir Geesteswetenskappe* 55(3): 319–342. <https://doi.org/10.17159/2224-7912/2015/V55N3A1>
- Van Rensburg C. 2021. *Die Afrikaanse Woordelys en Spelreëls se eerste 100 jaar*. Arcadia: SA Akademie vir Wetenskap en Kuns.
- Van Rensburg C, Van Heerden M. 2017. Onderhoud: Waar het die spoor van Afrikaans as onderrigtaal begin? *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/hugenote-gedenkskool-afrikaans/>
- Van Rooy B. 2012. The Afrikaans of the Cape Muslims from 1815 to 1915. *Tydskrif vir Letterkunde* 49(1): 181–183.
- Van Selms A. 1951. *Arabies-Afrikaanse studies – Tweetalige (Arabies en Afrikaans) kategismus*. Amsterdam: Noord-Hollandsche Uitgevers.
- Van Selms A. 1953. Die oudste boek in Afrikaans: Isjmoeni se 'Betroubare Woord'. *Hertzog-annale* 2(2): 61–103.
- Van Selms A. 1956. 'n Arabiese grammatika in Afrikaans. *Tydskrif vir Wetenskap en Kuns* 16(1): 14–19.
- Van Selms A. 1979. *Abu Bakr: Uiteensetting van die godsdienst*. Amsterdam: Noord-Hollandse Uitgevers.
- Van Wyk S, Teise V. 2018. Voorwoord. *Tydskrif vir Nederlands en Afrikaans* 25(1): 2.

- Versteegh K. 2014. A remarkable document in Arabic-Afrikaans: The election pamphlet of 1884. In: Mumin M, Versteegh K (reds), *The Arabic Script in Africa: Studies in the Use of a Writing System*. Leiden: Brill. pp. 365–380. https://doi.org/10.1163/9789004256804_018
- Versteegh K. 2015. Islamic learning in Arabic-Afrikaans between Malay model and Ottoman reform. *Wacana: Journal of the Humanities in Indonesia* 16(2): 284–303. <https://doi.org/10.17510/wacana.v16i2.379>
- Viljoen L. [A]. 2021. 'Gebore in die Swatland'. *Rapport*. <https://www.netwerk24.com/Vermaak/Boeke/gebore-in-die-swatland-20210220>
- Viljoen L. [B]. 2021. Resensie: *Swatland* (Ashwin Arendse). *Versindaba*. <https://versindaba.co.za/2021/04/30/resensie-swatland-ashwin-arendse/>
- Visser R, Arendse A. 2021. *Swatland* deur Ashwin Arendse: 'n onderhoud. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/swatland-deur-ashwin-arendse-n-onderhoud/>
- Von Wielligh GR. 1917. Die laaste snikke van Maleis-Portugees aan die Kaap. *Die Brandwag* 8(5): 131–132.
- Webb VN (red.). 1992. *Afrikaans ná apatheid*. Pretoria: Van Schaik.
- Willemse H. 2007. *Aan die Ander Kant: Swart Afrikaanse Skrywers in die Afrikaanse Letterkunde*. Pretoria: Protea.
- Willemse H. 2015. The Hidden Histories of Afrikaans. University of Pretoria. https://www.up.ac.za/faculty-of-humanities/news/post_2235567-the-hidden-histories-of-afrikaans
- Willemse H. 2018. *Die Afrikaans van die Kaapse Moslems* (Achmat Davids): Bekendstellingstoespraak. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/die-afrikaans-van-die-kaapse-moslems-achmat-davids-bekendstellingstoespraak/>
- Willemse H. 2019a. DAK-konferensie: Oor 'die taal wat miere daidelik is'. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/dak-konferensie-oor-die-taal-wat-miere-daidelik-is/>
- Willemse H. 2019b. Op weg na die volheid van die Afrikaanse taal. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/op-weg-na-die-volheid-van-die-afrikaanse-taal/>
- Willemse H. 2020. Tuan Guru en die aartappelboer – oor Afrikaans en versoening. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/tuan-guru-en-die-aartappelboer-oor-afrikaans-en-versoening/>
- Willemse H, Jonas M, Chilwan T, Kamedien M, Allie F, Van de Rhede R. 2021. *Barakat*-program: Eis jou moedertaal terug. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/barakat-program-eis-jou-moedertaal-terug/>
- Williams QE. 2016. AfriKaaps is an act of reclamation. *Mail&Guardian*. <https://mg.co.za/article/2016-12-15-00-afrikaaps-is-an-act-of-reclamation/>
- Williams QE. 2021. Kaaps is the future of Afrikaans. *Litnet*. <https://www.litnet.co.za/kaaps-is-the-future-of-afrikaans/>
- Williams QE, Stroud C. 2010. Performing rap ciphaz in late-modern Cape Town: extreme locality and multilingual citizenship. *Afrika Focus* 23(2): 39–59. <https://doi.org/10.1163/2031356X-02302006>
- Williams QE, Stroud C. 2013. Multilingualism in transformative spaces: Contact and conviviality. *Language Policy* 12(4): 289–311. <https://doi.org/10.1007/s10993-012-9265-4>
- Williams QE, Stroud C. 2015. Linguistic citizenship: Language and politics in postnational modernities. *Journal of Language and Politics* 14(3): 406–430. <https://doi.org/10.1075/jlp.14.3.05wil>
- Wissing D, Pienaar W. 2020. Die /r/ in Afrikaans: Fonetiese en fonologiese eienskappe. *Literator* 41(1): a1638. <https://doi.org/10.4102/lit.v41i1.1638>